



## RASİM ÖZDENÖREN'İN HİKÂYELERİNDE GELENEK-MODERNİZM ÇATIŞMASI\*

**Eyüp GÜNEŞ\*\***

**Mustafa KARABULUT\*\*\***

### Öz

*Bu çalışmanın amacı Rasim Özdenören'in hikâye kitaplarındaki gelenek-modernizm çatışmasını incelemektir. Yazarın eserleri ile ilgili bugüne kadar yapılan çalışmalarda, hikâyeleri bu tematik bakış açısı ile değerlendirilmemiştir. İlk hikâyesini 1957'de kaleme alan Rasim Özdenören, 2009'a kadar on hikâye kitabı yazmıştır. Yaklaşık yarım asırdır hikâye yazmaya devam eden yazar, 1970 sonrası Türk hikâyeciliğinin önemli isimlerindedir. Çalışmada, gelenek-modernizm kavramlarının genel değerlendirilmesi ve yazarın hikâyelerindeki gelenek-modernizm çatışması yer almaktadır. Türk edebiyat ve sanatının son elli yılında öykü ve denemeleriyle mühim bir yeri olan Rasim Özdenören, eserlerinde geleneğe yaslanıp yeniliği ve değişimi özgün bir şekilde anlatan yazarlarımızdandır. Yazar, ilk hikâyelerinde "değerlerinden koparılmış ve özellikle modern kentlerin varoşlarında kısırılmış, hayata tutunamamış bireyin" hayatından yola çıkmış, sonraki hikâyelerinde ise giderek aileyi ve toplumu da içine alan bir bakış açısıyla "Batılılaşma" ve "modern hayat" kavramlarını sorgulamıştır.*

**Anahtar Kelimeler:** Türk edebiyatı, Türk hikâyesi, Rasim Özdenören, gelenek-modernizm çatışması.

\* Bu çalışma ilk yazarın aynı adı taşıyan yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

\*\*Doktora Öğrencisi, Adiyaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, egunes02@gmail.com

\*\*\* Doç.Dr. Adiyaman Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, mkarabulut@adiyaman.edu.tr

## CONFLICT BETWEEN TRADITION-MODERNISM IN RASİM ÖZDENÖREN'S STORIES

### Abstract

*This study was written in order to analyze the conflict between tradition and modernism in Rasim Özdenören's story books. His stories have not been evaluated through this thematic perspective in the studies on the author's works. Rasim Özdenören having written his first story in 1957 wrote 10 story books until 2009. The author going on writing stories for about a half century has been an important story writer in Turkish literature since 1970. The study consists of a general evaluation of concepts of tradition- modernism and the conflict between tradition and modernism in author's stories. Rasim Özdenören having an important role in the last 50 years of Turkish art and literature with his stories and essay is one of our authors stating modernity and change without keeping away from tradition in his works characteristically. The author firstly handled lives of "individuals being estranged and especially being trapped in suburbs of modern cities and could not hold on to the life" but then the author examined the concepts of "westernization" and "the modern life" through a perspective including the family and the society in his stories.*

**Keywords:** *Turkish-literature, Turkish-story, Rasim Özdenören, conflict between tradition and modernism.*

### 1. GİRİŞ

Edebiyatımızın son elli yılında hikâye alanında öne çıkan Rasim Özdenören'in ilk hikâyesi, Varlık Dergisi'nde 1957 yılında yayımlanmıştır. Sanat hayatında hikâyeleri kadar fikirlerini gözler önüne seren denemeleri de büyük paya sahiptir. Hatta denemelerinin oluşturduğu kitapların sayısı, hikâye kitaplarının sayısından fazladır. Özdenören'in kaleme aldığı tek romanı "Gül Yetiştiren Adam" ise yazarın en çok okunan, üzerinde en çok durulan eserlerinden biri olmuştur.

Özdenören'in eserlerinde yer alan temel sorunlardan biri, bireyin toplum içinde tutunamamasının sonucunda yaşadığı çözüldür: "Onun kahramanları, değişen dünya düzeninde parçalanmış aileleri nedeniyle toplumda kaybolur; aşkın ve

aldatılmışlığın en şiddetli halleriyle kendi bunalımlarında yok olurlar. Çıkış noktaları ise tasavvufî arayışlarla Allah'a ulaşma çabalarıdır" (Özgül, 2010: 11).

### 1.1.Gelenek- Modernizm

Gelenek kavramı anlamsal ve işlevsel olarak farklılıklar gösterir. Gelenek sözcüğü Latince "tradition" kelimesi başkasına aktarmak, teslim etmek anlamlarına gelir. Gelenek sözcüğünün sözlükteki karşılığı, "Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar; anane.", başka bir sözlükte, "Bir toplulukta, zaman içinde meydana gelen kültür birikiminin neticesi olan her şey." şeklinde izah edilir (Demir, 2010). Ferit Devellioğlu'nun Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik lügatinde geleneğin anlamdaşı olan "anane" sözcüğü "rivayet ve gelenek" şeklinde yer alır. Gelenek, gelmek fiilinden türetilmiş bir isimdir (Devellioğlu,1993).

Geleneği çokça irdeleyen ve geleneksel unsurlar üzerine birçok eser kaleme alan Beşir Ayvazoğlu, geleneğin Türkiye'de yanlış anlaşıldığını söyler. Ayvazoğlu'na göre, "En sağlam müesseseler, köklü geleneklere sahip olanlardır ve gelenek, sağlıklı yeniliğin ve değişimin ilk şartıdır. Hâlbuki bizde yenilik, eski sıfatını taşıyan ne varsa, hepsini hayatımızdan uzaklaştırmak diye anlaşılmıştır" (Ayvazoğlu, 1996: 55).

"Modern sözcüğü, Latince 'de 'tam şimdi' demek olan modo'dan gelir." Özellikle roman türüyle tanıştığımız süreçte yoğunlaşan modernleşme kavramları üzerine farklı çalışmalar vardır. Kantarcıoğlu'nun "Türk ve Dünya Romanlarında Modernizm" isimli kitabının girişinde modernizmle ilgili şu bilgiler yer alır:"Modernizm, felsefede hümanizm, ekonomide liberalizm ve edebiyatta yeni romantizmi içine alan çok kapsamlı bir kavramdır. Modernizm, hem çağdaş bir düşüncedir, hem de Rönesans'tan günümüze kadar batılı aydınının ulaşmak

istediği bir idealdir. O halde modernizm, çağdaşlığı aşan bir kavramdır” (Kantarcıoğlu, 2004: 11).

Modernleşme kuramı, yöntem olarak “Dünya toplumlarını önce modern toplumlar ve geleneksel toplumlar olarak sınıflamış; daha sonra bu sınıflamaya “geçiş aşamasındaki toplumlar”ı eklemiştir. Bu toplum tiplerine uygun düşen modeller ve bu modelleri niteleyen özellikler tespit edilmiştir. Modern toplum, kentleşmenin, endüstrileşmenin, medyatik iletişimin, yüksek bir okuma yazma oranının, seküler bir sistemin, demokratik ideallerin, evrensel insani değerlerin görünür olduğu toplumun adıydı. Geleneksel toplum, bunların olmadığı toplumu nitelemektedir. Modernleşme süreçlerinin önünün açılması için toplumdaki bu geleneksel unsurların tasfiye edilmesi gerektiğini varsayılmıştır (Wagner, 1996: 89).

## 1.2. Edebiyat ve Gelenek

“Türkiye’de gelenek üzerine görüşlerine aşına olduğumuz yabancılar, René Guénon, Fritjof Schuon, Seyyid Hüseyin Nasr, Lord Nordthbourne ve T.S. Eliot gibi fikir adamlarıdır” (Akkanat, 2002). Eliot, “Gelenek ve Şair” adlı makalesinde gelenekle ilgili görüşlerini izah eder. Geleneğin yazı hayatımızda çokça yer almadığını, herhangi bir kimsenin şiirinin fazlaca geleneğe uygun olduğunu ifade ederken daha çok gelenekçi ifadesinin kullanıldığını söyler. İfadenin takdire yönelik olmadığını, İngiliz halkının bu kelimeden fazlaca hoşlanmadığını makalesinde dillendirir. Bu sıfatın sadece onarılmış arkeolojik bir eserden bahsettiğinde olumlu bir ima taşıdığını söyler. Ünlü İngiliz eleştirmen-yazar Eliot, bir önceki neslin başarılarını eleştirmeksizin körü körüne taklit etmenin yanlış olduğunu ve bu eylemden kaçınılması gerektiğini ifade eder. Ona göre yenilik tekrardan çok iyidir. Geleneğin bu anılan özelliklerden daha geniş ve işlevsel anlamlara sahip olduğunu söyler. Yazar, emek sarf etmeden edinilecek bir

mirasın olmadığını, eğer geleneğe sahip çıkmak istiyorsak öncelikle çok gayret sarf etmemiz gerektiğini; bunun da tarih şuuruyla olacağını söyler. “Tarih şuuru, sadece ‘geçmişin’ geçmişliğini bilmek değil, fakat onun ‘halde’ de var olduğunu anlamak demektir” (Demir, 2011). “Tarih şuuru olan bir şair, yalnız kendi zamanının şuurunu ifade etmekle kalmaz. Onun için Homer’den bu yana bütün Avrupa edebiyatı ve onun içinde düşünülmesi gereken kendi milletinin edebiyatı aynı anda vardır ve bütün edebi eserler organik bütün oluştururlar ‘Geçmiş’in ‘hal’ içinde varlığını hissetmek kadar ebediyeti, sınırsız, sınırlı olanda, yani bugünde bulmak, bu beraberliği hissedebilmek bir yazarı gelenekçi yapar. Aynı zamanda bir yazarın içinde yaşadığı zaman ve mekânın, yani çağdaşlığının keskin bir şekilde şuurunda olmasını sağlayan şey de budur” (Eliot, 1983) diyerek gelenekle süreklilik arasında bağ olduğunu düşünür.

Rasim Özdenören, gelenek kavramının edebi eserlerde sadece malzeme olarak anlaşıldığını, bazı geleneksel biçimsel özelliklerin ise modern metne aktarıldığını söyler. Bir esere gazel, kaside gibi isimler vermek gelenek olarak anlaşılmaktadır. Oysa bu yanlış bir anlayıştır. Malzeme olarak alınan geleneksel unsurların yine malzeme olarak kalacağını söyler. Malzeme kendini meydana getiren kaynaktan -beslendiği kaynaklar- yoksun bırakılırsa yani özünden, ruhundan, soyutlanırsa istenilen sonuca varılmayacaktır. Özdenören’e göre hem biçimsel olarak hem de içeriksel olarak gelenekten beslenenler vardır. Asıl ve doğru olan ikincisi yani içerik olarak geleneğe yaslananlardır. Doğrusu da ikincisidir, diye düşünür: “Gelenekten yararlanmak “şematik” bir olay değildir. Picasso, İslam hatlarını resmine malzeme olarak seçerken, kendi resim kültürünün ve resim geleneğinin özüne sadık kalmıştır.

Son dönem Türk edebiyatında hikâye alanında önemli isimlerden olan Rasim Özdenören’in hikâyelerini bu tematik açıdan incelemenin, daha sonra yapılacak çalışmalara katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

## 2. YÖNTEM

Rasim Özdenören'in edebi çalışmalarının büyük bir bölümünü hikâyeler oluşturur. Yazarın hikâye kitaplarında öne çıkan çatışmaları inceleyen bu çalışmada tahlil yöntemi kullanılmıştır. Konuyla ilgili yazarın yirmiyi aşkın deneme kitaplarının yanı sıra yazara ait makale, tez, dergi vs. kullanılarak sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

## 3. BULGULAR

### Rasim Özdenören'in Hikâyelerinde Gelenek-Modernizm Çatışması

#### 3.1.Hastalar ve Işıklar (1967)

Rasim Özdenören, Hastalar ve Işıklar adlı hikâye kitabında, bireyi merkeze alarak toplumsal bağlarından kopartılmış insanların trajedilerini anlatmaktadır. Hastalar ve Işıklar isminden de anlaşılacağı üzere bu eserde yer alan kahramanlar, "hasta"dır. Ruhsal bir çözülmeyi sembolize eden bu hastalık, yazarın ilk öykü kitabında tamamen bireyin iç dünyasında vuku bulurken bundan sonra yazacağı öykülerinde topluma yayılacaktır. Rasim Özdenören'in "Hastalar ve Işıklar" adlı eserinde gelenek-modernizm çatışmasına örnek sözcükler tablo 1'de yer almaktadır. Tablo 1'de görüldüğü gibi Rasim Özdenören'in bu eserinde geleneğe çağrışım yapan sözcüklerin ağır bastığı dikkat çekmektedir.

**Tablo 1. Hastalar ve Işıklar Eserindeki Gelenek-Modernizm Çatışmasına Örnek Sözcükler**

Gelenek	Modernizm
Şark, Yusuf kuyusu, maşrapa, leğen, şose, tulumba, işkembe, toprak dam, muhkem, ocak, hacet, gelin, ebe, çul,	Komodün, nikelaj, gardırop, pardösü, şehir, vitrin, çarşı, ampul, kent, afiş, banliyö, cazibe, camekân.

---

Kuyudaki Yusuf, Kaf Dağı, Hüt hüt kuşu, şerbet, tevekkül, çıkırık, avlu, kerpiç duvar, pervaz, saçak, merhum, tırabzan, kiler, takunya, horosan, ezan.

---

1967 yılında yayımlanan Hastalar ve Işıklar Rasim Özdenören'in ilk kitabıdır. On beş öykünün yer aldığı bu eserdeki öykülerden ilki olan "Sabah", 17 Şubat 1965 tarihinde Yeni İstiklal gazetesinde yayımlanmıştır.

Kitabın adı önemlidir. Hasta ve Işık... Bu iki kelime, kendi anlamlarının dışına çıkarak eserde farklı anlamlarda kullanılmıştır. Sözü edilen hastalık, sadece fiziksel bir hastalık olmayıp aynı zamanda zihinsel ve ruhsal bir hastalıktır. Öykülerin hemen hemen hepsinde ışığa düşmanlık ve ışıktan korku görülürken karanlığın ise sevildiği fark edilir. Hasta, bu eserde öncelikle bir arayışın sancısını ifade ederken; hastalık, yabancılaşmanın aracı ve sonucu gibi görünmektedir (Eryarsoy, 2008: 127-178).

Rasim Özdenören, Hastalar ve Işıklar adlı eserinde çeşitli nedenlerle işsiz kalmış, doğru düzgün işi olmayan yoksul kişileri anlatır. Eserde, bu kişilerin yaşadığı maddî sıkıntılar ve bu sıkıntılarının aileye yansımaları ile yaşanan değişimler sonucu ortaya çıkan çözümler de ele alınır. Çözüm ve değişimler sıkıntılar doğurur. Bu sıkıntılar değişim ve modern dünyanın çekici tarafıyla aşmaya çalışılır. Bu eserdeki hikâyelerin çoğunda geleneğe ait diyebileceğimiz bir dünya ile modern yaşamın çatışma havası karşımıza çıkar.

Ricat, bir dönüş hikâyesidir: "Nerede benim sokaklarım? Kunderalarımı çarptığım taşlar? Ve sokağım. Hangi bir yanından baksam benim değil, benim çocukluğumun değil. Koşsam bu sokak o değil". Yıkılmaya hazır ev yozlaşmanın, yeni karşısında bocalamanın ve yabancılaşmanın simgesi gibidir: "Büsbütün bozulacağımdan, yıkılacağımdan korkuyorum. Bu yıkılmaya hazır ev, bu kova, arılar, örümcekleli köşeler

ne uyandırıyor içimde?" Bu hikâyede kahraman değişimle gelen yeniye kabullenemiyor ve geçmişe özlemini dile getiriyor. "Ricat" adlı öykü kahramanı yıllar sonra tekrar sokağına döner. Geçmişe, yaşadıklarına sokağına ilişkin duygularını geleneğe olan özlemiyle dile getirir: "... Bu yıkılmaya hazır ev, bu kova, arılar, örümcekli köşeler ne uyandırıyor içimde? Ne? Ben bir yerlerdeyim, hep bir yerlerden bir yerlereyim. Uzun uzun yıllar geçmiş parmaklarımla, o biçim bir suların dibinde kırık dökük alınımla" (Özdenören 2012: 14-15).

Mani Olunmuş Adam adlı hikâyede kahramanımız kalabalıklar içinde yalnız bir adamdır. Şehre inmiş kent yaşamını, mağazaları; yabancılaşmış bir birey bakış açısıyla anlatmaktadır. Kahramanımız modern yaşama ayak uyduramamıştır:

*"Ama o, hemen hemen yuvarlanarak, bükülerek kaçıyordu, daha doğrusu üstüne üstüne yürüyordu, her şeyi yutan bir girdabın kendisini hiçbir zaman varsaymamış kalabalıkların. Yalnız peşinde aralıksız bağıran, önünde, ardında, her yanında eşyadan fıskıran saydam, öldürücü, tedirgin edici, yaralayacak kadar yumuşak o sesi duyuyordu" (Özdenören 2012: 32-33).*

Hastalar ve Işıklar hikâye kitabında yedinci sırada yer alan Profil beş bölümden oluşmaktadır. Bu hikâyede evdekilerle anlaşamadığı hissedilen İlyas'ın evden ayrılıp istasyona gitmesini ve tekrar eve dönüp çevresindekileri sorgulayışı anlatılmaktadır. Bu hikâyede düş, hayal ve bilinçaltı kavramları karşımıza çıkmaktadır. Hikâye kahramanı İlyas bulunduğu ortama yabancı kalır, çevresindekileri sorgulayarak kaçmak ister: "kaçmak, kaçıp kurulmak. Eşya bitmez tükenmez bir bekleyişe gömülüyor" (Özdenören, 2012: 40).

Özdenören Koridor adlı hikâyede tarihi bir taş yapı üzerinden geçmiş zaman ile modern zaman kıyaslaması yapar. Hikâyede kahraman eski bir taş yapıyı gezerek anlatmaktadır. Hikâyenin sonunda kahramanımız tarihi yapı içinde kilitli kalır.

Tutuk adlı hikâyede yazar bir iplik fabrikasında işçinin yalnızlığından bahsetmektedir.



Modern yaşamla birlikte hayatımıza giren fabrikaların insanı bireyleştiren, yalnızlaştıran, yoran tarafı hikâye kahramanının izlenimleri ile anlatılmaktadır: “...Kendini almadan hep yineliyor bunu, elli kez, yüz kez yapıyor. Ama yük bir yandan boşalırken öbür yandan yerini başka yüke bırakıyor, bitmiyor” (Özdenören, 2012: 35). Hikâye kahramanı fabrikada ve şehirdeki duvarsız tek toprak damdan ibaret evinde yalnızlıktan şikâyetçidir.

Dönüş adlı hikâyede ekonomik sıkıntılar yaşayan geniş bir aile anlatılır. Dayısı ile ip satmaya giden hikâye kahramanımızın gözünden yoksulluk, şehir hayatı, kentteki esnaflar anlatılır. Hikâyenin sonunda kahramanımızın dayısı ona şehirdekilerle ilgili şu uyarıyı yapar: “Namussuzlar, diye mırıldandı dayım bir diş gıcirtısıyla, dikiş tutturmak istiyorsan hepsini tanımak lazım bunların. Hepsi yalancı, hepsi dolandırıcı. Yankesici” (Özdenören, 2012: 61).

Kitaptaki öyküler genel olarak kahraman anlatıcının bakış açılı anlatıcıyla kaleme alınmıştır. Bu kitaptaki pek çok öyküyü deneme olarak tanımlayan Necip Tosun, öykülerin “bütünüyle yabancılaştırılmış toplumumuzda bunalan kişilerin (daha çok gençler) çevreyle olan uyumsuzluklarını alegorik biçimde yansıtmaya” çalıştığını söyler (Tosun, 1996: 20). Hikâyelerin çoğunda geleneksel Anadolu aile yapısı karşımıza çıkar ve hikâye kişileri çevreyle, aileyle, yaşamla çatışma içindedir. Ekonomik sıkıntılar ve modern hayat onları etkiler.

### 3.2. Çözülme (1973)

Özdenören’in ikinci hikâye kitabı Çözülme’dir. Yazar dört öykünün bulunduğu bu eserde de “...ülkedeki kültürel-sosyal değişimin bireyde, ailede meydana getirdiği çarpıklıkları, çelişkileri, açmazları irdelerken, kendi seçimi ve isteği dışında halka dayatılan yeni yapılanmanın (batılılaşmanın/yabancılaşmanın) ailedeki çözülmeye kadar varan sarsıcı etkisini usta bir dil işçiliği ve şairane bir

üslupla anlatır" (Tosun, 1996: 23). Rasim Özdenören'in "Çözülme" adlı eserinde gelenek-modernizm çatışmasına örnek sözcükler Tablo 2'de yer almaktadır. Tabloda görüldüğü gibi bu eserde geleneğe çağrışım yapan sözcüklerin daha fazla olduğu dikkat çekmektedir.

**Tablo 2. Çözülme Eserindeki Gelenek-Modernizm Çatışmasına Örnek Sözcükler**

Gelenek	Modernizm
Örtülü kadınlar, kasket, nur deniz, zulmet, sofa, pike, günah, Gayya, güğüm, beşik, çaput, hamal, çeyiz, kabzımal, ninni, ahşap, mütevekkil, bostan, kalaylı bakır, aktar, zabıt, ser katip, tesbih, oruç, patika, avlu, şıra, bağ, hamal, kağrı, mih, iskemle, mevlid, minder, döşek, helva, hatim, ezan, mapus.	Sinema, fôtr, otomobil, sandviç, röntgen, panjur, kanaviçe, fayton, iskambil, konsol, maniple, masura, şövalye, mitil, kerevet, nalça, ambalaj.

Çözülme Özdenören'in ikinci hikâye kitabıdır. Eser 1973'te yayımlanır. Çözülme hikâye kitabında da gelenek modernizm çatışmasının izleri karşımıza çıkar. Özdenören bu eserde toplumda yaşanan ekonomik, sosyal ve kültürel değişimin birey ve ailede yaptığı değişiklikleri, açmazları ortaya koyarken yeni duruma ayak uydurmaya çalışan bireyin ve ailenin yaşadığı çözülmeyi de anlatır. Gelenek ve modernizm temasının işlendiği eserde, dört öyküye yer verilmiştir. Eserde yer alan Çözülme adlı öykü, 1977 yılında TRT adına Yücel Çakmaklı tarafından televizyon filmi olarak çekilmiştir.

Bazı araştırmacıların Özdenören'in hikâyesinde romana bir basamak olarak gördükleri Çözülme, toplumsal bir olgunun yansıması olup Rasim Özdenören'in öykücülüğünün önemli bir aşamasıdır. Toplumumuzun son elli yılda geçirdiği değişim sürecini anlamak ve bireyin dönüşüm noktalarındaki durumunu görebilmek için Çözülme önemli bir eserdir.

Hikâyede Özdenören'in mekânı tasvir ederken anlattığı sahne toplumun farklı kesimlerinin resmi gibidir. Bu sahnede modern kentlilerden kırsal köylülere kadar herkes karşımıza çıkar: "Sinemaların önünde birikmiş kalabalık, çember çeviren, köpek kovalayan çocuklar, örtülü, örtüsüz kadınlar, kasketli, fötrlü, başı açık erkekler..." (Özdenören, 2012: 7). Bu tablo hikâyedeki kişilerin yaşadığımız toplumsal değişimi yaşadığını gösterir.

Şimdi Çok Uzaklarda ikinci hikâye olup bir arayış ve değişimi işler. Kente göçmüş hikâye kahramanı Yakup bu arayış ve değişimi şöyle yaşar: "Acıyla mutluluk arasına yığılmış bir kaos içindeydi... Tatlı, hüzün verici bir şeydi buydu" (Özdenören, 2012: 27).

Aile ve Çözülme ise toplumsal çözülmenin, yozlaşmanın işlenmeye başladığı öykülerdir. Ailede bir evde yaşayan büyük bir ailenin hayatı mekân tasvirleri üzerinden de ayrıntılı bir şekilde dile getirilir: "Geniş, sağlam aile, şimdi bölük pörçük olmuştur. Dağılıp gitmiştir" (Özdenören, 2012: 39). Hikâyede Özdenören şehir ve modern yaşamın oluşturduğu değişimden şikâyet eder gibidir:

*"Bu evlerde, çoğunlukla yaşlı, dul kadınlar yaşamaktadır. Yoksul insanlar soluk almaktadır. Yakınmasız, razı, mütevekkil. Birbirinin gereksinimlerine karşılık veren. Kışın, bacalar bol dumanlar salmaktadır... Komşularda toplanılmaktadır. Vaka denilen şey, çok az olmaktadır. Komşunun evine uzak bir akrabanın konuk gelişi önemli sayılmaktadır. Gelen konuğun bir sepet yemiş hediye getirmesi daha da önemlidir" (Özdenören, 2012: 30).*

Esere adını veren Çözülme eserin en uzun hikâyesi olup hikâyede modern yaşamla oluşan değişim şöyle ifade edilir: "Eskiden, daha makine işi çoraplar çıkmadan önce bu iş, iyi denecek para getirirdi. Şimdiyse, bu ipliklerin alıcıları olarak yalnız köylüler kalmıştı, onlar bile eskisi kadar istekli değillerdi artık, zor günlere, zor duruma düşmüşlerdi" (Özdenören, 2012: 57).

Özdenören Çözülme adlı hikâyede kentliler ile kırsal kesimde yaşayanları

karşılaştırır: Burada herkes birbirini tanır, sokağın bir başında geçen olay, anında öbür başında duyulur. Şehrin öbür mahallelerinde yaşayanlar, burada yaşayanlara küçümseyerek bakarlar ve herhangi bir davranışından dolayı birini kınamak istedikleri zaman 'Kale dibinden mi geldin, be adam?' derler" (Özdenören, 2012: 98).

Özdenören bu eserde de "...ülkedeki kültürel-sosyal değişimin bireyde, ailede meydana getirdiği çarpıklıkları, çelişkileri, açmazları irdelerken, kendi seçimi ve isteği dışında halka dayatılan yeni yapılanmanın (batılılaşmanın/yabancılaşmanın) ailedeki çözülmeye kadar varan sarsıcı etkisini usta bir dil işçiliği ve şairane bir üslupla anlatır" (Tosun, 1996: 23).

Alim Kahraman, Hastalar ve Işıklar'da arka planda bir fon olarak görünen aile Çözülme'de başlı başına ve geniş boyutlarıyla ele alınır. Böylece ailenin diğer bireyleri de belirginleşir. Aslında çözülen bütün bir toplumdur fakat mesele toplumun bir prototipi olan aile planında ele alınır" (Lekesiz 2001: 47-48) diyerek meselelerin bireyden topluma taşındığını belirtmektedir. Kitapta, çözümlenin daha çok aile üzerinde incelendiği görülmektedir. Toplumsal değişmelerle birlikte başlayan değerler kaybı, gelenek-modernizm çatışması toplumun tümünde görülür ancak aile üzerinden yakından incelenebilmektedir.

### 3.3. Çok Sesli Bir Ölüm (1974)

Özdenören'in 1974'te yayımlanan Çok Sesli Bir Ölüm üçüncü hikâye kitabıdır. Nuri Pakdil'in ısrarıyla yayımlanan hikâye kitabındaki öykülerin bir bölümünü askerde yazmıştır. Rasim Özdenören'in "Çok Sesli Bir Ölüm" adlı eserinde gelenek-modernizm çatışmasına örnek sözcükler Tablo 3'te yer almaktadır. Gelenek ve modernizme çağrışım yapan sözcüklerin bir birine yakın sayıda olduğu Tablo 3'te görülmektedir.

**Tablo 3. Çok Sesli Bir Ölüm Eserindeki Gelenek-Modernizm Çatışmasına Örnek Sözcükler**

Gelenek	Modernizm
Mezra, çul, bazlama, leğen, döşek, kendir, kerpiç ev, heybe, mintan, azık, yufka, testi, pestil, heybe, çarşaf, ibrik, entari, kesek, çıkrık, kâhya, peşkir, tarhana, zemheri, han, divan, somya, semaver, bostan, nakış, türbe, şadırvan, teşbih, takke.	Kent, matara, otomobil, otobüs, konfeksiyon, jaluzi, kloroform, mobilya, pastane, rугan, pansiyon, otel, konsol, prova, gazino, pardösü, gazino, tayyör, radyo, moda, porselen biblo, kubbe.

Eserde dört hikâyeye yer verilmiştir. Kitapla aynı adı taşıyan Çok Sesli Bir Ölüm adlı öykü 1977 yılında TRT adına Yücel Çakmaklı ve Tuncay Öztürk'ün yönetmenliğinde beyaz perdeye aktarılmıştır. Film, 1978 yılında Prag'da yapılan Uluslararası Televizyon Filmleri Yarışmasında Jüri Özel Ödülü alır. Hikâyede Rasim Özdenören, köy yaşamının ve kırsal yaşamın modern şehirden farkını şöyle dile getirir:

*“Kente bağlantısı olmadığından havaların kötü gitmesi, olumsuz etkilerini en çok bu çeşit yerlerde gösterirdi. Kışınsa, burası bütün dünyaya kapanır, bütün bütün kendi içine çekilir, hiçbir canlılık belirtisi göstermeden açıklıkla, ölüm korkusuyla bağuşarak, her hangi bir umudu çoğu zaman beklemeyerek, hırçın, acımasız bir soğuşun baskısında bahara ererdi” (Özdenören, 2012: 7).*

Say'a göre şükretmenin bilinmediği bir ortamda insanlar hep daha fazlasını istemeye sürüklenmektedirler. Daha fazlasını isteme ve hırs aileleri dağıtmakta, toplumu içten içe kemirmektedir. Rasim Özdenören'in öyküde ima ettiği gibi ekonomik sıkıntılar insanların yıkılışına neden olmaktadır ve ancak Tanrıya inançla bu yıkılış engellenebilecektir. Yoksa ekonomik sıkıntılar üzerine bir de inançsızlık eklenirse 'çözülme' kaçınılmazdır. Ayrıca Halil'in ağzından söylenen “insan Tanrıyı yok sayan bu kadar insan arasında yaşayınca umutsuzluğa kapılıyor” değerlendirmesi, Tanrıya inancın insanı daha diri, canlı ve umut dolu

bir yapıya kavuşturduğu anlamını taşımaktadır (Say, 2003: 200-201).

Hikâye kahramanı Halil kente ve şehre karşı farklı duygular besler: “Bayramda beni kimse ilçeye götürmezdi. Adını duyardım yalnız. Bir de anlatılanlardan dinlerdim. O dönem dolapları balonları merak ederdim” (Özdenören, 2012: 58). Çok Sesli Bir Ölüm eserinin en uzun hikâyesi Çatışma’dır. Öyküde kahramanlar kuşak çatışması üzerinden modern yaşamı ve değişimle gelen çatışmayı ortaya koyar. Öykü, hem babasına karşı kendini ispat etmeye çalışan Şermin’in iç çatışmasını, hem de öyküdeki insanların birbiriyle çatışmalarını konu edinir. Yazar kent yaşamının olumsuz yönlerini bu hikâyede şöyle dile getirir:

*“Akşamın iş dönüşü kalabalığı yürümeyi zorlaştırır, kimi zaman yürümeyi büsbütün önler, birilerine çarpmadan, özür dilemek zorunda kalmadan ulaşamazsınız kendi sokağınıza ve düzenli yürüyüşünüze, eve dönerken yapmayı kurduğunuz işleriniz, alacağınız öteberiniz varsa bunun yarısını bile başaramadan eve döndüğünüz zamanlar olur çoğu kez, çünkü akşam kalabalığı en çok unutmayı bileyler, düşünceyi önler, kararı sürüncemede bırakır” (Özdenören, 2012: 106).*

Eski kuşağın temsilcisi hala, Şermin’in hareketlerinden rahatsızdır ve şöyle düşünmektedir: “Tanrı bizi bağışlamayacaktır, öğretilmediğimiz için bizi, öğrenmedikleri ve bilmedikleri için onları da” (Özdenören, 2012: 92). Aynı zamanda kuşak çatışması yaşayan halanın endişeleri şöyle dile getirilir: “Bir küfür, bir ilenç içinde yaşıyoruz, dedi, çirkef içinde yüzüyoruz sanki, yıllar var ki, bunu hissediyorum ama bize bulaşmaz diye umuyordum. Bu çirkefin içinde doğdunuz siz, şimdi durmadan öteberiyeye sıçratıyorsunuz bunu” (Özdenören, 2012: 107). Annesinin ölümünden sonra kendini çok yalnız hisseden Şermin sevgisizlikle büyümüş, babası ve halası sadece onun “namusunu korumak” noktasında Şermin ile ilgilenmişler ve onu baskı altında tutmuşlardır. Bu halden sıkılan Şermin, babasını öldürmeyi bile dener. “Ahlaksız bir kız” olmak endişesi Şermin’i de pençesine alır. Bu korkuyla babasını öldürmeye teşebbüs eder ama

yapamaz. Sevgilisi Sadık ise, halayı ve onun dünyasını anlamaya çalışan bir gençtir. Şermin'e halasının aslında kendisinin de yaşamadığı erdemleri hiç olmazsa kendi çocuklarının yaşamasını istediğini anlatır: "Dedim ya, bu onun için bir çeşit adanmış ülkedir, kendisi ulaşamadı oraya ama çocukları ulaşsın istiyor" (Özdenören, 2012: 126). Sonrasında şöyle devam eder Sadık:

*"Bizim ulaşmamızı istiyor ülkesine. Ulaşacağımızı umuyor, ummak istiyor en azından. Konuştuğu erdemler çok doğal çünkü insan ruhuna aykırı düşmüyor hiçbir yönüyle. Tersine, bir uygunluk var, insan, yüzlerce yıl önce yaşanmış o erdemlerin gerçekliğini anlıyor, o erdemlerin doğal oluşu insan ruhunun kesintisizliğinde bugün de bizi harekete geçirebiliyor. O insanlar kendileri için de yaşamıyordu üstelik bu erdemleri, Tanrı için, Tanrı öyle buyurduğu için yaşıyorlardı, bu da onlara daha bir yücelik veriyordu. Bunu, bugün de anladığımız göre bütün o hayat yeniden yaşanabilir demektir" (Özdenören, 2012: 127).*

Şermin yıllardır yaşadığı güvensizlik ve sevgisizlik nedeni ile isyan hali içindedir; olup bitenlere başkaldırır: "Biz niye zavallıyız kadınlar yani... ama aciz olmak istemiyorum ben, gücümü göstereceğim bir gün, hayır, hemen şimdi, şu anda" (Özdenören, 2012: 129). Şermin, babasının korktuğu şeyi yapmak Sadık'la hem de kendi evinde birlikte olmak ister. Şermin'i bu duruma sürükleyen babası ve halasının aşırı korkuları, büyük ölçüde de sevgisizlik olmuştur. Bu anlamda "Çatışma" gelenek-modernizm çatışmasının; bu sefer bir oğulun değil bir kız evladın babası ile hesaplaşmasının öyküsüdür.

Yazar, "Çok Sesli Bir Ölüm"de, ikinci öykü kitabıyla okuyucusuna sunduğu toplumsal değişimin birey üzerindeki etkilerini işlemeyi sürdürür. Geleneğin reddi ile dağılan değerler sisteminin kişilerin ruhunda açtığı yaralardan bahsederken eserin isminden de anlaşılacağı üzere toplumun her kesiminden çok sesli bir koro kurar. Bu koro, köyden kente geniş bir yelpazede bağıri yakan bir ağıt söyler.

### 3.4. Çarpılmışlar (1977)

Rasim Özdenören'in 1977 yılında yayımlanan dördüncü hikâye kitabı Çarpılmışlar toplam beş hikâyeden oluşmaktadır. Bu hikâyelerde yazarın diğer öykülerinde de karşımıza çıkan 'çarpılmış insan' motifi işlenir. Çarpılmışlar'da yanlışa yönelmiş, yönlendirilmiş insanların dini gerçeklerden de uzaklaşınca önce kendilerine sonra da topluma yabancılaşmasını, toplumun değerlerinin kaybolmasının onları nasıl bir açmaza sürüklediğini ustalıkla anlatan yazar, bu eserinde de kasabayı, kasaba halkını söz konusu eder" (Nezir, 2008: 133). Rasim Özdenören'in "Çarpılmışlar" adlı eserinde gelenek-modernizm çatışmasına örnek sözcükler Tablo 4'te yer almaktadır. Geleneğe çağrışım yapan sözcüklerin fazla olduğu görülmektedir.

**Tablo 4. Çarpılmışlar Eserindeki Gelenek-Modernizm Çatışmasına Örnek Sözcükler**

Gelenek	Modernizm
Mih, entari, garaj, zibil, meyan, şadırvan, zahire, sahan, kalay, ırgat, çaput, tulumba, kasket, mahşer, entari, sedir, kefen, döşek, def, davul, zurna, ilahi, cami, kıyamet, günah, briket, çeşme, yalak, mahrukat, hızar, sofa, çardak, minder, şıra, tarhana, somya, şadırvan, mihrap, zillet, sele, mitil, şalvar, kilim, fıkara, baston, entari, kuşak, hafız, çaput, sala, teneşir, çul, çarşaf, kenef, gergef, nakış, leğen, sac, bohça, firkete.	Otobüs, tren, anafor, hangar, araba, apartman, fanus, bando, kulüp, sahne, garson, darbuka, pavyon, pansiyon, taksi, kent, makine, radyo, teyp, raks, fincan, maltız, marsık, kanaviçe.

Yıldırım bu hikâye kitabı için şunları söyler: "Çarpılmışlar, toplumsal zeminde yaşanan metafizik bir çarpılmanın, toplumsal kaosun ferdi buhranın trajik destanıdır"(Nezir, 2008: 16). Öykülerindeki mekânlar yazarın yaşadığı Maraş'tır. Aynı zamanda bu eserde yazar noktalama işaretlerini kullanmamıştır. Özdenören, noktalama işaretlerini niçin kullanmadığını şöyle izah etmektedir: "Aradan noktalama işaretlerini çekerek yani bir anlatım tekniğini deneyerek,



hikâyelerin kül halinde bırakabileceği izlenimlerin daha yoğun bir etki bırakabileceğini düşünüyorduk. Ama bu amaç gerçekleşmiş mi gerçekleşmemiş mi bilemem” (Özdenören, 2008: 121). Her yeni cümlenin ilk harfi nokta varmış gibi büyük harfle başladığı için bu tutum kitabın genelinde çok da işlevsel değildir. Ancak, noktalama işaretlerinin kullanılmaması öykülerin akıcı olması sağlamıştır.

Öyküde modern yaşama değişen unsurların pek de eskinin yerini dolduramadığı gözler önüne serilir: “ Ulan sizensiz düğünün dedi Ejder abdalsız düğün mü olurmuş Eh şimdi herkes bando tutuyor dedi kadın Ulan bando abdal davulunun yerini tutar mı be ne günlere kaldık ya rabbim.” (Özdenören 2012: 59) Hikâyede Ejder evli olmasına rağmen kendi ırgatlarından birinin kızına tecavüz eder. Öykünün sonunda geleneğin ve törenin etkisiyle Ejder, kızın abileri tarafından öldürülür.

“İşimamıştı Sabah Daha” yine bir baba evlat çatışması konu edilir. Gelenek modernizm çatışmasının kuşak çatışması olarak karşımıza çıktığı bu öyküde tıpkı Kuyu hikâye kitabındaki gibi kahramanımız camiye giderek huzur arar ve yaşadıklarını imansızlığa ve şükürsüzlüğe bağlar: “...ağlamak istedi bunun anlamını biliyorum siz iman şükrederseniz Allah size niçin azap etsin” (Özdenören 2012: 119).

Kahraman’a göre Çarpılmışlar’da yanlış ayarlanmış insanların çarpık hayatları anlatılmaktadır fakat bu insanlar çoğu zaman içinde buldukları çarpıklığın şuurunda değillerdir. Değerler kaymıştır. Akış hep kötüye doğrudur. Felç bütün bedeni sarmıştır. Birkaç uzuvda görülen cılız deprenişler ve toparlanma gayretleri bir işe yaramaktan çok uzaktır” (Lekesiz 2001: 48). Maraşlıoğlu’na göre ise “yazar bir bakıma olumsuz göstererek olumluyu işaret etmektedir. Bu çarpılmış dünyada çarpılmamış bir dünya önerisidir âdeta” (akt.Tosun 1996: 38). Kitapta bu adı taşıyan bir hikâye yoktur; ancak “çarpılma” ve “çarpılmış

insan" imgesi Rasim Özdenören'in öyküsünde oldukça dikkat çeker.

Çarpılmışlar, Özdenören'in öyküsünü, bireyin benliğiyle yaşadığı iç çatışmadan çevresindeki bireylerle yaşadığı dış çatışmaya taşır. Bu dördüncü öykü kitabında yazar, günah merkezli bir dünya kurgulamıştır. Her türlü günahın, kirliliğin, suçun yaşandığı hayatlarda kişiler, trajik sonların hızlandırıcı unsurlarıdır. Onların yanlışları, kendileri başta olmak üzere çevrelerini ve hatta tüm toplumu uçuruma sürüklemektedir. Eseri, yazarın diğer eserlerinden farklı kılan ise, bu hikâyede hiçbir noktalama işaretini kullanmamış olmasıdır. Anlatımda akıcılığı sağlamak için bilinç akışı tekniğiyle birlikte yazarın kullandığı bu uygulama, öykünün klasik anlatım yöntemini kırarak Türk hikâyesine yeni bir soluk getirir.

### **3.5. Denize Açılan Kapı (1983)**

Beşinci eser olan, Denize Açılan Kapı diğer hikâye kitaplarından farklı bir öneme sahiptir. Rasim Özdenören, bu eserde ilk kez tasavvufu öyküsüne dâhil eder. Müslümanlık, daha önceki anlatılarının fonunda yer almasına rağmen; dinin felsefi boyutu olarak kabul edilen tasavvuf, Denize Açılan Kapı ile beraber yazarın öykülerine girer. Bu kitapta yer alan kahramanlar, önceki öykülerde yer alan kahramanlar gibi sosyo-kültürel değişimin kurbanı olurlar; ancak bu kişiler, diğerleri gibi yaşadıkları bunalımı kabullenmek yerine içlerinde oluşan manevî boşluğu doldurabilmek için arayışa çıkarlar. Aradıkları, Allah aşkıyla kavuşacakları huzurdur. Rasim Özdenören'in "Denize Açılan Kapı" adlı eserinde gelenek-modernizm çatışmasına örnek sözcükler Tablo 5'te yer almaktadır. Gelenek ve modernizme çağrışım yapan sözcüklerin sayıca birbirine yakın olduğu görülmektedir.

**Tablo 5. Denize Açılan Bir Kapı Eserindeki Gelenek-Modernizm Çatışmasına Örnek Sözcükler**

Gelenek	Modernizm
Somya, yolluk, kilim, çaput minder, kerpiç, dam, sahanlık, semer, kınnap, horanta, ibrik, bıldır, beşik, tespih, sofa, varoş, çıkırık, mintan, çingirak, teneşir, semaver, çerçi, fanila, mızrak, entari, mescit, döğme, kerevet, savan, şalvar, asa, derviş, aplik, sofu, çarşaf, ahali, kundak, sanduka, rakkase, hançer, mürşit, kible, tespih.	Koltuk, çelenk, apolet, kokart, kent, helezon, gazino, otobüs, trafo, fanus, pandomim, sinema, radyo, Paris Caddesi, vitrin, ahize, mitralyöz, dekor, sahne, uvertür, klarnet, apartman, pavyon, bar, konfeti, vanilya, ambalaj, pasaj, blok apartman, garaj, lojman, peron.

Rasim Özdenören'in 1983 yılında yayımlanan beşinci öykü kitabı Denize Açılan Kapı, çoğu Maveria dergisinin 17-65 sayıları arasında çıkmış sekiz hikâyede ile iki kısa oyundan oluşmaktadır. İlk dört kitaptan sonra Rasim Özdenören öykücülüğü daha farklı bir mecraya doğru akmaya başlar. Selçuk Kaplan'a göre "Denize Açılan Kapı"daki hikâyelerin, genel olarak insanın iç dünyası, daha dar çerçevede ve daha çok olarak da, onun yaşayışındaki çıkmazları, bunalımları – dinî kaynaklı çıkışlarla-çözümüne, aydınlığa ulaştıran noktalarda yoğunlaştıkları görülür" (Tosun, 1996: 40-42). Ancak yine bu kitapta da bir bütünlük görülememektedir.

Yapı bakımından "Hastalar ve Işıklar"a yakın olan eser, tema olarak ise ondan ayrılır. Denize Açılan Kapı, ağırlıklı olarak tasavvufu işleyen öykülerle Özdenören'in öykülerinde yeni bir dönemi işaret etmektedir. Yazar, bu öykülerle "Çözümle" ve "Çok Sesli Bir Ölüm"den sonra yeniden içe dönmekte ve orada derinleşmektedir. "Hastalar ve Işıklar"daki derinleşme "Denize Açılan Kapı"da farklı bir boyut kazanıyor" (Haksal, 1999: 57-58).

Denize Açılan Kapı'daki hikâyelerde hayatı ve ölümü sorgulayan yazar, hayatın sadece bu âlemde yaşanandan ibaret olmayıp, bir de bundan sonra yaşanacak, en az yaşadığımız bu hayat kadar gerçek olan, başka bir

hayatın, başka dünyanın var olduğu gerçeğini vurgulamaktadır. Bu anlamda kitabın adında yer alan “deniz”, “Dünya ile dolu olanın, med ve cezirle bir dengeyi aradığı, tüm çabalarının kendisini ve semavi kapıya doğru yönelttiği bir imge olarak karşımıza çıkar” (Yalnızcaçanlar, 2005: 288).

Oyun olarak yazılan Kapıyı Vuran Kim ve Beklenen adlı öykülerde baskın olan konu ölümdür. Kapıyı Vuran Kim’de ölümle ilgili felsefi yorumlar yapılır: “Tekrarı mümkün olmayan tek gerçek var, ölüm” (Özdenören, 2012: 11). Kapıyı Vuran Kim adlı oyunda Ahmet tıraş olmayı düşünürken bunun eskimişliği örtmek olduğunu söyler. Yaşadığımız bazı değişimleri eskiyle bağı koparmak adına yaşarız fakat izleri tümüyle yok edemeyiz: “Tıraş olsam mı acaba? Evet tıraşlı yola çıkmak daha güzel. Tazelik. Güneş kadar taze ve eskimemiş. Fakat bizim bu yaptığımız eskimişliği örtmek. Eskiyoruz aslında, ama tıraş olarak gizliyoruz eskimeyi” (Özdenören, 2012: 9). Aynı oyunda Ahmet modern yaşamın en önemli özelliklerinden olan tüketme kavramını düşündürür: “Ben neyi sevdiğimi biliyor muyum? Galiba tükeniyor, sevgi de tükeniyor, her şey de. Bir çaresi olmalı tükenmeyi önlemenin” (Özdenören, 2012: 10).

“Ocak”ta adlı hikayenin konusu hapisten çıkıp evine dönen bir adamdır. Hikâyede geleneksel aile yapısıyla karşılaşılır. Geleneksel aile yapısı içinde ev içi ilişkilere ince göndermeler yapılan bu öyküde, yine yaşlı ve hasta bir baba ve silik bir anne vardır.

Sabahın Seher Vakti adlı hikâyede kahraman, kentle ilgili olarak adeta modern yaşama ait insanın ruh halini yansıtır: “Bütün kenti tüketmişti. Kent dediği, onun için şimdi oturduğu yerden ibaretti. O da bitmişti işte” (Özdenören, 2012: 42).

“Bir Adam” adlı hikâye “Denize Açılan Kapı”nın tasavvufi izlerin yer aldığı

metafizik temalı ilk öyküsüdür: “Sofu biri değildim çünkü bugüne değin kimse beni işini gücünü bırakacak denli tapınmaya verdiğimi görmemişti, üstelik şimdi burada tapınmak için de bulunmuyordum. Peki ne içindi?” (Özdenören, 2012: 50). Öykü kişisi bir arayış içinde iken hayatının yönünü değiştiren adam ile karşılaşır. Öyküde bunu gibi geleneksel unsurlar dikkat çeker. Öyküde modern hayatın karşımıza çıktığı kent ve kent yaşamıyla ilgili ifadeler dikkat çekicidir:

*“Aç gözlülükle, müthiş bir oburlukla vitrinlere saldıran insanlar, hırslı atılışlarla trenleri, koca koca otobüsleri dolduranlar, bu itişip kalkışan kalabalık, bu kargaşa dışındaydı: ne ki, o da kuyruklara girer, o da itişip kalkışarak bir otobüste yer bulabilmek için çırpınır, bir yerlere yetiştirebilmek, geç kalmamak için canını dişine takardı. Bir lokma ekmek için saatlerce fırının önünde bekler, lokantalarda o da bir sandalye kapabilmek için gözünü dört açar, titizlikle seçtiği yemeğin getirilmesini sabırla beklerdi, bütün bunların göze alınmasını gerektiğini bilirdi, göze alırdı” (Özdenören 2012: 59-60).*

İt, nefsin alegorik bir şekilde anlatıldığı oldukça başarılı bir öyküdür. Özdenören, gelenekte nefsin köpeğe benzetilmesine referansla öyküsünü kurar. Nefis dizginlenmeye çalışılan bir köpek olarak karşımıza çıkar.

“Çekirgeler” de iç hesaplaşmanın yaşandığı bir başka öyküdür. Alim Kahraman’a göre “Tasavvuf veya tasavvufla ilgili motifler bu öykülerde bir malzeme olarak kullanılmamıştır. Daha çok onların taşıdığı genel atmosfere, daha doğru bir deyimle onların taşıdığı ruha önem verilmiştir. Bu ruh ön plana geçirilmeye çalışılmıştır” (Tosun, 1996: 45).

Bilindiği gibi Türk edebiyatında gelenekten beslenme, zaman zaman tartışılan konulardan birisidir. Gelenekten beslenen yazarları iki gruba ayırmak mümkündür: “Biri gerçekte özü ve ruhuyla gelenekten olan ve beslenenler, beslendikleri gibi yaşayanlar; diğeri de geleneği sadece malzeme olarak görenler ve kullananlar” (Haksal, 1999: 107-108). Bu anlamda Rasim Özdenören, Denize Açılan Kapı, adlı eseriyle Türk edebiyatında geleneği anlatan

yazarlar arasında gelenekten beslenip geleneği anlatan bir isim olarak tekrar dikkat çeker. Rasim Özdenören'in "Kuyu" adlı eserinde gelenek-modernizm çatışmasına örnek sözcükler Tablo 6'da yer almaktadır. Bu hikâyede farklı olarak modernizme çağrışım yapan sözcüklerin ağır bastığı görülmektedir.

### 3.6. Kuyu (1999)

Kuyu Rasim Özdenören'in altıncı hikâye kitabıdır. Uzunluğu nedeniyle roman ile hikâye türü arasında sıkışmış kabul edilebilecek eser, yazarın Uzun bir aradan sonra öyküye tekrar dönüşünün müjdeleyicisidir. "Kuyu'nun ana eksenini tasavvuf, çıkış noktası ise Hz. Yusuf kıssasıdır" (Nezir, 2008: 150). Kitapta, bireyin, nefesine hâkim olamayarak günah işlemesi ve büyük bir ıstırap yaşamayı anlatılır. Hikâye kahramanı Yusuf, sonraki süreçte tövbe edip temizlenme arzusuyla tekkeye girerek bir şeyhe intisap edecektir.

**Tablo 6. Kuyu Eserindeki Gelenek-Modernizm Çatışmasına Örnek Sözcükler**

Gelenek	Modernizm
Zahire, tekke, kâtip, takunya, evliya, fanila, teneşir, cami, kamet, mihrap, saf, sahabi, takke, cübbe, türbe, sanduka, mürit, menzil, fesaket, virt, rabita.	Tren, trampet, üniforma, platform, kent, vitrin, otel, pansiyon, terminal, orkestra, komparsita, komodin, heykel, pasaj, mimoza, prizma, trençkot, krem, losyon, monolog, anaför, telgraf, kompartıman.

Özdenören, 33 bölüm ve 91 sayfa olarak, uzun bir öykü şeklinde kaleme aldığı altıncı öykü kitabı Kuyu'da Denize Açılan Kapı adlı eserinde olduğu gibi tasavvufu gündeme getirirken "Kuyu" imgesiyle de toplumda yaşanan değişimin, modernliğin açmazlarını gösterir. Hz. Yusuf'un kıssasını çıkış noktası olarak alan öykü, arayan; ancak ne aradığını tam olarak bilmeyen, yolculuğa çıkan; fakat nereye gittiğini bilmeyen; mutsuz, yaralı ve âşık bir kişi olan Yusuf'un tasavvufa giriş serüvenini ve tasavvufun onda yaptığı değişiklikleri anlatır (Eryarsoy, 2008: 80-95).

Yazar bu öyküde aşk ve cinsellikle ilgili önemli noktalara da değinir. Nefisle ilgili yorumlar ise inanan insanın iç çatışmalarını yansıtmaktadır: “Ama onu nasıl terk etmeli? Terk edebilir mi? Nefis terk edilebilir mi? Bir de, demiyorlar mıydı ki, insan nefsiyle güzeldir ve o, nefsiyle sevilir? Vay canına! Gene açmaza giriyor. Nefsini hem terk etmesi gerekiyor, hem onu yüklenmesi, öyle mi?” (Özdenören, 2012: 72). İlk dört kitapta toplumsal yozlaşma karşısında inanç zafiyeti nedeniyle çözümlenemeyen ve mukavemet edemeyen öykü kişileri Denize Açılan Kapı ile kurtuluşa bir kapı ararlar. Kuyu’da bu insanlardan birinin hikâyesidir. Bu öyküde de Yusuf, bir yardım eli beklemektedir: “Ya üstad olan o zat çıkacak karşıma ya da onun yolunu gösterecek biri” (Özdenören, 2012: 72).

Hikâye kitabının üçüncü bölümünde Özdenören değişen ortama ayak uyduramayan, varlığını sorgulayan bir düşünceyle karşımıza çıkar: “Uykusunu kaçıran nedenleri büsbütün bilmiyor değildi, bunca yorgun olmasına rağmen uyuyamıyordu: İnsan nedir, var olmak nedir sorusu kafasını kurcalayıp duruyordu. Çoktandır kafasına takılmıştı bu soru” (Özdenören, 2012: 15).

Eserin on ikinci bölümünde hikâye kahramanı geldiği kentte hissettiği yabancılaşma duygusunu şöyle anlatır: “Şimdi cami avlusunda yeniden şaşkın ve yalnız, yapıyılmaz kalmıştı. Nereye gitse? İçindeki yüksek duygular şimdi yerini bir şaşkınlığa ve umarsızlığa bırakmıştı: boğazı düğümlemişti/susuzdu/yutkunmak istedi/bin türlü pişmanlıklar içindeydi (Özdenören, 2012: 49).

Eserin yirminci bölümünde öykü kahramanı Yusuf geldiği kentteki çevre yaşamının kendisine uygun olmadığını bu kent yaşamının kendisine farklı geldiğini düşünmektedir: “Sıkıntılı bir hali vardı: bir kere bu çevre, onun kendi özgül çevresi değildi. Tanımadığı- kişi olarak değil, hayır, yaşantı olarak- insanların arasında onunla konuşmayı deniyordu” (Özdenören, 2012: 70).

Özdenören eserin yirmi üçüncü bölümünde modern yaşamın değişimi ile ilgili ilginç bir çıkarımda bulunuyor: “Kim bilir, belki gelecek çağlarda o da olacak, kediler ayrı, köpekler için ayrı kabristanlar kurulacak” (Özdenören, 2012: 78). Peygamber kıssasına telmihte bulunan Kuyu’yu diğer öykülerden ayıran belirgin iki özelliğinden birincisi didaktik, felsefi söylemlerin fazlalığı, ikincisi ise Özdenören okurunun alışık olmadığı cinsellik, nefis ve argo bağlamındaki sahneler ve sözcüklerdir. Rasim Özdenören; eserde anlattığı Yusuf’la, değişen dünyaya alışmamış, bunalıma giren modern dünyadaki insanları göstermiştir.

### 3.7. Hışirtı (2000)

“Kuyu”ya kadar olan dönemde öyküden çok deneme türüne ağırlık veren Özdenören’in edebî hayatı, Kuyu ile birlikte yeniden öykü mecrasında birikmeye başlar. Hışirtı, öykünün hız kazandığı bu ikinci dönemde yayımlanmış yedinci hikâye kitabıdır. Kadın hikâyelerinin ağırlıkla yer aldığı bu eserde, toplumsal değerler sisteminin önemli birer ögesi olan evlilik, aile, aşk gibi konular işlenir. Çıkış noktası yine değişen toplum yapısıdır, varılan nokta yine kişilerin içine düştükleri bunalımdır. Rasim Özdenören’in “Hışirtı” adlı eserinde gelenek-modernizm çatışmasına örnek sözcükler Tablo7’de yer almaktadır. Bu hikâyede de genel yapıdan farklı olarak modernizme çağrışım yapan sözcüklerin ağır bastığı görülmektedir.

**Tablo 7. Hışirtı Eserindeki Gelenek-Modernizm Çatışmasına Örnek Sözcükler**

Gelenek	Modernizm
Musalla, kubbe, şivan, gömüt, eşarp, somya, semaver, tabut, tef, teneşir, işkembe, tabure, leğen, maşrapa, minder, sedir, mızrak, testi, oklava, rahle, hasır sepet, taşra.	Kent, fanus, gökdelen, gazino, Mona Lisa, bornoz, rölanti, çavela, piyano, melodi, payet, sahne, villa, egzotik, entelektüel, motel, sfenks, teras, platin, plaj, kafe, bar, jilet, disko, jargon, aspiratör, vitrin, rezervasyon, palyaço, sandviç, spot, pavyon, tramvay, pankart, flama, fular, gitar, neon, ahize, konsolos, taverna, granit,



---

şömine, siluet, palmiye, kafeterya, vazo, selfservis, radyatör, terminal, şifonyer.

---

Rasim Özdenören'in yedinci hikâye kitabı olan Hışırta on yedi öyküden oluşmaktadır. Eserin ilk baskısı 2000 yılında yapılmıştır. Özdenören bu eserini diğerlerinden farklı olarak erkek bakış açısı yerine kadın bakış açısıyla kaleme almıştır (Kör Buluşma hariç). Rasim Özdenören "insan düştüğü yerden kalkar, olsa olsa bir cemiyet de düştüğü yerden kalkıyor. Bizim düştüğümüz yer de kadın camiasında oldu, kadın kesiminde oldu, ordan düştük" (Osmanoğlu, 2001: 37) diyerek kadın üzerinden izlediği çözülme hakkında düşüncelerini ifade eder. Çözülmenin kadınla başladığını söyleyen Rasim Özdenören, "Kadın ilkin fethedildi veya işgal edildi veya mağlup edildi ve kılık kıyafet vs. tavır alışlar ilkin kadında denendi" (Osmanoğlu, 2001: 37) der. Öykülerdeki kadınların başkaldırısı ile ilgili olarak şunları söyler: "Bunların tamamı problemlili insanlar... dul kalmış, genç yaşta evlenmiş veya evlenmesi mümkün olmamış, evlenmiş boşanmış, sevgilisi olan genç kız. Genç kızlar ihanete uğradıklarını düşünüyorlar" (Osmanoğlu, 2001: 38). Eserdeki kadın kahramanlar genellikle sıkıntı yaşayan tiplerdir. Eserdeki hikâyeler kısa ve yoğunur. Kadınların evlilik, aşk, aile, yalnızlık, cinsellik, terk edilmişlik, çocuk sevgisi gibi durumları algılayışlarını gözler önüne serer. Özellikle mutsuz evliliklerde, boşanmalarda kadınların yaşadığı toplumsal baskıları, çocuklarıyla yaşadıkları zorlukları, modern hayatın çarklarına uymuş, buna uygun yaşayan, gününü gün eden kadınları, bunların imkânsız aşklarını kadınların bakış açısıyla anlatan yazar, bazen de ele aldığı meselelere eleştirel yaklaşır. Yazarın, bu eserde cinsellik konusuna eğilmesi, bu konuyu irdelemesi, önemli bir yer ayırması özellikle hitap ettiği çevre ve okur açısından dikkat çekicidir.

Eserin altıncı hikâyesi olan Pörsüme'de yazar yaşadığımız toplumsal değişimi kahramanın ağzından şöyle dile getirir: "Ama onun tek istediği, bu tıkız, bu dar

görüşlü, bu mahallesinin sınırından bir karış ötesini görmeyi beceremeyen görgüsüzler güruhundan uzaklaşmaktı” (Özdenören, 2012: 47).

Boşluktaki Duruş'ta yazar kalabalık kent algısı ve her şeyin değişerek tadını yitirdiği düşüncesini şöyle anlatır: “O kalabalığın bir anlamı olmuştu onun için. Oysa şimdi burada, ülkenin bu en görkemli garında, kalabalık yalnızca çılgınlığını değil, anlamını ve tadını da yitirmişti” (Özdenören, 2012: 52).

Eserdeki Bebek ve Çılgılık ve Kadın öyküsünde kent yaşamının yoğunluğu ve karmaşıklığı açık bir şekilde ifade edilir: “Bebek'in çılgılığı, kentin karanlık göğüne doğru boyuna yükselip duruyordu. Ama kentin derinliklerinde iştilen bu sesin siren mi, yoksa bir bebek ağıtı mı olduğu ayımsayamıyordu” (Özdenören, 2012: 76).

Son yüz yılda derin ve köklü bir kültürel değişimin yaşandığı ülkemizde “bu değişimin kuşaklararası iletişimsizliği nasıl etkilediği, kopma noktasına nasıl getirdiği gündeme getirilirken insan olgusu, sadece dış yapısı ve davranışlarıyla ele alınmaz eserde; onun bilinçaltı boyutu ve zihinsel macerasının topografyası da ortaya çıkarılır.” Hışırta işte tüm bu unsurların ortaya konduğu hikâyelerden oluşmaktadır.

### **3.8. Ansızın Yola Çıkmak (2000)**

Sekizinci kitap, Ansızın Yola Çıkmak, Denize Açılan Kapı'nın çizgisini sürdürür. Bu eserde yer alan hikâyelerde tasavvuf, metinlerin odak noktasıdır. Kişilerin manevî arayışlarının nedeni, hayatlarında moral değerlerin kaybı yüzünden oluşan boşluğu doldurmak, ruhlarını ele geçiren huzursuzluğu yaşamlarından kovmaktır. Acemi olarak çıktıkları ahlâklanma yolunda, kendilerine el verecek olanlar, içlerine düşen cezbe yüzünden kimi zaman kapıldıkları telaşta bu kişileri yavaşlatacak, sabrı ve sükûneti onlara öğreteceklerdir. Rasim Özdenören'in “Ansızın Yola Çıkmak” adlı eserinde gelenek-modernizm çatışmasına örnek

sözcükler Tablo 8’de yer almaktadır. Geleneğe çağrışım yapan sözcüklerin ağır bastığı görülmektedir.

**Tablo 8. Ansızın Yola Çıkmak Eserindeki Gelenek-Modernizm Çatışmasına Örnek Sözcükler**

Gelenek	Modernizm
Ocak, teneke, avlu, ayakyolu, ezan, ibrik, seccade, şalvar, yalak, gerdan, kahya, menzil, taşra, küfe, davul, rahle, hamal, ninni, biat, döşek, tekke, zikir, mürit, şeyh, tülbent, entari, teşbih, kible, ramazan, şevval, Sofa, somya, vird, mızrak, kilim, cennet, şeytan, kuşak, amentü, kerevet, kuşhane, sahanlık, tağ, sur, dam, zılgıt.	Floresan, panjur, pansiyon, fiyonk, granit, şezlong, siluet, kent, tayyör, kafeterya, koltuk, stüdyo, üniforma, garson, komi, teras, hol, tramvay, revü, spiral, raks, lokomotif, maske, şifonyer, vapur, metropol.

Ansızın Yola Çıkmak on iki öyküden oluşmaktadır. Özdenören daha önceki kitaplarının hiçbirinde ön söz yazmamışken Ansızın Yola Çıkmak için ön söz yerine geçebilecek şekilde Fatır suresinden iki ayetle başlamıştır. Rasim Özdenören, kendisiyle yapılan bir röportajda kitabın adı için “O, uyduruk bir isim oldu. İlk ismi “Mum”du. Fakat başka birinin “Mum” diye bir hikâyesi var dediler, onun için değiştirmek zorunda kaldım.” der ve ekler: “Keşke “Mum” deseymişiz. Daha iyi olacaktı”(Gültekin, 2006: 13).

Bu kitapta da yazarın gündeminde tasavvuf ve diğer öykülerinde olduğu gibi herhangi bir insanımızın yaşayabileceği türden hikâyeler var. Eser, yaşadıkları bunalımları aşmaya çalışan, tarikata yeni giren insanların heyecanlarını, girdikleri yenedünyaya uyum sağlama gayretlerini, evden uzaklaşan gençlerin, dağılan, dağılmak üzere olan ailelerin, ölümün eşliğinde olan kadınların öykülerini, kendileriyle olan hesaplaşmalarını, tasavvufun kendilerinde yaptığı değişimleri imgesel bir dil kullanarak ortaya koymaktadır. Ansızın Yola Çıkmak, “düşte yitirileni gerçekte bulabilmek”, “olmazın, onulmazın ardına düşmek” için çıkılan yolculuğu anlatmaktadır.

Eserin ilk öyküsü olan Bir Kapının Önünde'de modern yaşamla değişen komşuluk ilişkileri, sosyal hayata dair çok önemli kesitler vardır. Apartmanlarda yaşayan kentliler artık değişmiştir: "tıkış tıkış bina doluydu oralar, evlerin balkonları, mutfakları, banyoları, yatak odaları nerdeyse birbirinin içindeydi gene de düzenli komşuluk ilişkileri kurulamamıştı. Çoğunlukla birbirlerine bile tanımazlardı. Zorunlu karşılaşmalarda sözsüz bir gülümseme selamlaşma yerine geçirdi" (Özdenören, 2012: 16).

Hikâye kitabına adını veren "Ansızın Yola Çıkmak" adlı eserde kalabalıklar içinde yalnız kalan hikâye kahramanı psikolojik sıkıntılar yaşamaktadır. Yoğun şehir yaşamının getirdiği sıkıntılar kahramanın hayal dünyasında uydurduğu kişilerle konuşmasına ve hayatı sorgulayışına neden olur:

*"Sonsuz bir yolculuğa çıkmış gibi duyumsuyordu kendini. Bundan sonra nereye gidecekti, bu yolculuk nerde bitecekti ya da bitecek miydi, bilmiyordu. Telgrafları getiren adamın yakasına niçin yapışmamış, niçin onu sorgulamamıştı? Aptal. Kaçık. Kötülenmiş ruh. Ne diyeceğini bilmiyordu nefsine. Nasıl suçlayacağını bilmiyordu. Ne de az gelecekti. Cenazeye hangi ucundan katılacaktı? (Ne cenazesini). Sapıtıyor muydu yoksa?(Sapıtmak da ne) İçinden bir ses, acele etme, diye fısıldadı. Acele etmiyorum, dedi ona. Acele etme öyleyse, diye üsteledi fısıltı. Saçmalama diye cevapladı onu" (Özdenören, 2012: 36).*

Eserin yedinci öyküsü olan Tuhaf Şeyler'de Rasim Özdenören adeta modern hayatın içinde gelgitler yaşayan şehirli insanların ruh halini yansıtır: "Karışık biriyim, demişti kız ona, beni zor anlarsın sen, belki de anlamazsın, çünkü ne bileyim ben, bakarsın herkesin eğlendiği yerde bana sıkıntı basar, gözyaşımı saklamak için ne yapacağımı bilemem, bazen de herkes ağlarken, inanmıyorsun değil mi, kendimi tutamam, gülmeye başlarım, her şey iç içe gelişir bende" (Özdenören, 2012: 47).

Bu öykü kitabında Rasim Özdenören şehir, kent ve apartman yaşamını ve bu mekânlarda sıkışık kalmış arayış içinde olan mutsuz insanları bütün ruh

halleriyle anlatır. “Ansızın Yola Çıkmak”ta insan bilincinin zaman ve mekân algılarıyla oynayan yazar, yarı fantastik, yarı reel bir mekân ve zaman kullanırken yer yer kahramanları da soyutlaştırmıştır. Bu eserde öykülerin kurgulama tekniği ile de oynayan Özdenören, okuyucuya düş ve düşünce alışkanlıklarını aşma konusunda da kapı aralayarak bir yandan okuyucusunun öyküleri yaşamasını hatta tamamlamasını sağlamaya çalışırken bir yandan da “öte” duygusunun gerçekliğini tasavvufi imgeleri de kullanarak anlatmaya çalışır.

### 3.9. Toz (2002)

Yazar, dokuzuncu öykü kitabı olan “Toz”da on yedi kısa hikâyeye yer verir. Toz, yazarın Hışırtı kitabından sonra kadın, cinsellik ve aşkı kadınların bakış açısıyla anlattığı ikinci kitabıdır. Yazarın önceki hikâyeye kitaplarındaki zaman ve mekândaki belirsizliğin Toz’da giderek zaman ve mekânda yokluğa dönüşmesi dikkat çekmektedir. Özdenören, daha önce noktalama işaretlerini kullanmayarak okuyucunun dikkatini metne, ifadeye çekmek istemiştir. Şimdi ise aynı amacı gerçekleştirmek için mekân ve zamanı belirsizleştirmiştir. Böylece öykülerin ardındaki aşk öyküsünü anlatabilme imkânı elde edebilmiştir. Kişilerin ve mekânın belirgin olmaması bu öykülerin belki de en önemli özelliğidir. Rasim Özdenören’in “Toz” adlı eserinde gelenek-modernizm çatışmasına örnek sözcükler Tablo 9’da yer almaktadır. Gelenek ve modernizme çağrışım yapan sözcüklerin sayıca birbirine yakın olduğu görülmektedir.

**Tablo 9. Toz Eserindeki Gelenek-Modernizm Çatışmasına Örnek Sözcükler**

Gelenek	Modernizm
Teneşir, iskemle, semaver, ark, tas, kümbet, mahya, dantel, avlu, dam, somya, mızrak, mağrip, kubbe, varoş, şilte, beşik, çengi, cami, sofa, uşak, seyis.	Keman, trampet, garaj, raks, gangster, şamdan, avize, tren, lazer, granit, apartman, borazan, vitray, kent, motosiklet, havai fişek, flüt, vitrin, flu, gar, platform.

Mağara adlı öyküde kent yaşamı ve kalabalıkların içinde mutsuz kaybolmuşluk duygusu yaşayan modern insan tasviri yapılır: “Bir kent. Kaybolmuşluk. Kalabalıklar. Yolların bin parçaya ayrıldığı alan. Oteller. Bir çatı aralığı. Oraya mağara diyenler de oluyor” (Özdenören, 2012: 26).

Toz'da yoğun bir anlatım, çok katmanlı bir dil kullanılmış olması öykülerin dikkatle okunmasını gerektirmektedir. Çünkü bu özellik okuyucunun anlatılanı daha iyi anlaması için öyküyü yaşamasını gerekli kılmaktadır. Kullanılan çok katmanlı dil nedeniyle öyküleri farklı okuma şekilleriyle de okumak mümkün. Nitekim öykülerin bazı bölümlerinde başka konuların da anlatılmakta olduğu biraz dikkat edilince hemen görülmektedir:

*“Çalılıkta Yanan Ateş öyküsünü okuduğumuzda yıllarca ayrı kalan iki aşiğin bir gün yeniden buluşmasını ve o buluşma anındaki gerilimi okumamız mümkündür. Aynı öyküyü kutsal kitaplarda bahsi geçen Hz. Musa ile Allah'ın ilk kez konuşması anının anlatılması olarak okumamız da mümkündür. Bu ikinci hikâye birinci hikâyenin anlatımı içinde gizlenmiş ama onun gücünü de zayıflatmamıştır”(Bülent, 2002: 5).*

Toz, felsefî bir zemin üzerine kurulmuş yapıyla, bireye kendini sorgulatan öykülerin kitabıdır. Yazarın diğer kitaplarında olduğu gibi bu eserinde de nedenler ve sonuçlar değişirse de “...öykü toplamında duyumsanan, algılanan şeyin/şeylerin bütüncül olması ve genişlik içermesi” bakımından yaratılan yeni yaklaşımlar farklılık gösterir. Toz'un sayfalarında yer alan kişiler için modern dünyanın yarattığı karmaşa, sorulan sorular ve alınamayan cevaplar ile gittikçe büyür.

### 3.10. İmkânsız Öyküler (2009)

Rasim Özdenören son öykü kitabı olan İmkânsız Öyküler eseri seksen kısa hikâyeden oluşmaktadır. Bu eserdeki yeniliklerden biri de yazarın hikâyeleri kaleme aldığı tarihleri vermesidir. Diğer öykü kitaplarından farklı olarak bu

eserdeki öykülerde Özdenören, deneme türüne yaklaşan bir anlatımla karşımıza çıkar. Bu öykülerde Özdenören kendi yaşamından kesitler sunar. Rasim Özdenören'in "İmkânsız Öyküler" adlı eserinde gelenek-modernizm çatışmasına örnek sözcükler Tablo 10'da yer almaktadır. Gelenek ve modernizme çağrışım yapan sözcüklerin sayıca birbirine yakın olduğu görülmektedir.

**Tablo 10. İmkânsız Öyküler Eserindeki Gelenek-Modernizm Çatışmasına Örnek Sözcükler**

Gelenek	Modernizm
İskemle, mağrip, maşırık, zurna, sini, bostan, kama, ayran, ezan, konak, dam, ikinci, çul, kabristan, imam, kible, besmele, şedde, hüma kuşu.	Piyano, virtüöz, keman, payet, kukutela, sirk, kent, tren, lokomotif, banliyö, ex, metro, radyo, uçak, konfeti, taverna, aplik, kompartıman, travers, otel.

Pazar Boşluğu adlı öyküde Özdenören kendisini terkedilmiş, yalnızlık çeken, iflah olmaz bir kentli olarak ifade eder:

*"Ben her zaman kendimi bir terk edilmiş kent sürgünü gibi duyumsamadım mı? Otomobil bu terkedilmiş kentin güneş yanığı sokaklarından egzoz dumanları salarak geçip gitmedi mi? Önümden geçen, kentin sillesini yemiş kadınları o dalgınlıklarıyla kaç kez otomobillerin altında kalayazdı. Etekleri otomobillerin rüzgârında savrulurken...Ah, bana açık havadan, dağda, kırdan, güneşten, denizden, yayladan, kol kalınlığında fışkıran kaynak sularından.. bahsediyorlar. Ben onları unutalı yıllar oldu. Ben, iflah olmaz bir kentli oldum." (Özdenören, 2012: 41)*

Aynı öyküde yazar bir mekânı, kenti insanın niçin sevdiğini açıklarken geçmişle bağlantı kurar: "...çocukluğunuza da babanızın çocukluğundan kalma manzaralarındandır. Kenti, bunun için, bu yüzden sevdiğinizi düşünürsünüz: sebebini açıklayamadığınız bir geçmiş yaşantısına duyulan özlemden bu özlemi size yalnızca onun duyurabilmesinden" (Özdenören, 2012: 42).

Yine Pazar Boşluğu adlı öyküde kent yaşamını ve kenti tanımlaması ilgi çekicidir: “Bu yalnızca kente özgü bir yaşantı halidir. Bu böyle yaşamak mı, diye itiraz ederseniz, sizinle ortak bir paydada buluşamayacağımızı söylerim ben de, o kadar... Unutulmaz yazarımızın, kenti iki kelimeye, yalnızca o iki kelimeye indirgediği şey şudur: akşam ve lamba!” (Özdenören, 2012: 43).

Özdenören Pazar günlerine ait boşluk duygusunun sadece kentlerde yaşandığını ve kentte yaşayanların terk edilmişlik duygusunu şöyle ifade eder:

*“Akşam, yalnızca kentin üstüne iner, kıra değil. Ve lamba, yalnızca kentin derin sokaklarında solgun ışığını kaldırım taşlarının üstüne döşer. Kente özgü hüznü, size akşamın alacakaranlığına dökülmüş ışık kırıntılarının çukurlarından cömertçe sunar. Kır hüznünde cömertlik yoktur, aslında kırdaki hüznü yoktur. Hüznün, yalnızca kente ve ona mahsus bir yaşantı halidir. İnsanın içine hüznün çökelttiği pazar boşluğu da kentte yaşanır, çünkü kırdaki Pazar olmaz. Kırın günü yoktur”* (Özdenören, 2012: 47).

*“Kendini terkedilmiş bir kent sürgünü gibi duyumsayan kent vurgunu kentin ortasında nereye gideceğini bilememenin şaşkınlığını yaşıyor, birkaç adımlık daracık alanda dönenip duruyor”* (Özdenören, 2012: 43).

Cadde-i Kebirde Yaşanan Hasret adlı öyküde yazar geçmişe duyduğu özlemi farklı bir şekilde tasvir eder: “Sokak içlerindeki, yol üstündeki sinema salonlarının girişlerinde biraz oyalanarak, oralarda Rocco Kardeşler’le ya da Kızgın Güneş’le, Hiroşima Sevgilim’le, Sessizlik’le, Tepedeki Oda’nın hayaliyle eğlenmek istiyorum. O filmleri birden çılgınca özlüyorum” (Özdenören, 2012: 158).

Rasim Özdenören’in ilk hikâye kitabı Hastalar ve Işıklar’da yer alan hikâyelerin bir uzantısı olarak kabul ettiği ve Toz’dan yedi yıl sonra yayımladığı son kitabı İmkânsız Öyküler (2009) ise tüm hikâye kitapları arasında ayrı bir noktada durmaktadır. Bunun nedeni klasik öykü formunun dışında oluşturulmuş bu metinlerin, deneme türüne yakınlığıdır. Yazarın öykücü kimliği ile denemeci



kimliğini bir araya getiren kitapta yer alan metinlerin pek çoğunda, kendi hayatından izler görülmektedir. Özdenören, bu hikâye kitabında daha çok kent yaşamından ve modern zamanlardaki insanlardan bahseder.

#### 4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Rasim Özdenören'in on hikâye kitabı merkeze alınarak yapılan bu çalışmada; son yüz yılda daha yoğun yaşadığımız Batılılaşma, modernleşme ve gelenek-modernizm çatışması yazarın gözünden çözümlenmeye çalışılmıştır.

Rasim Özdenören, eserlerinde geleneklere; geleneklerin doğuşu, toplum hayatına olan katkıları, günümüze neden taşınamadıkları bilgisini de katarak ayrıntılı bir biçimde yer vermiş hikâyecilerimizdendir. Yaşadığı dönemde bu geleneklerin birçoğunun toplum hayatında yaşatılıyor olması, yazarın ailesinden ve çevresinden duyduğu pek çok kültürel bilgi ve kendi bilgi birikimi onun geleneklerimizle ilgili zengin bilgiler içeren eserler vermesini ve bu bilgileri, yazdığı edebi eserler aracılığıyla okurlarına aktarmasını sağlamıştır.

Rasim Özdenören, öykücülüğünün yanında aynı zamanda usta bir deneme yazarıdır. Öykülerinde insanımızın yaşadığı değişim, bunalım, çözülmeyi ve arayışı anlatan; ancak çözüm yolu göstermeyen yazar, denemelerinde ise insanımıza çözüm yolu sunmuştur. Özdenören, denemelerinde öncelikle yaşanan kavram kargaşasını gidermeye çalışmış, kavramları yerli yerine oturtmaya çalışmıştır. O, bu topraklara ait bir medeniyetin, bir kültürün taraftarıdır. İnsanımızın bu medeniyeti ve kültürü tam anlamıyla tanınması için gayret göstermiştir. İslami bir duyarlılıkla yazdığı denemelerinde modern dünyanın açmazlarına dikkat çekmiş, okuyucusunu uyarmış ve çözüm önerileri sunmuştur.

Son dönemlerde aile hayatında, insan ilişkilerinde ve toplumsal yaşamda pek çok sorun yaşanmakta, insan ve toplum hayatını düzenleyen kültürel değerlerden, geçmişimizden uzaklaşmış olmamız bu durumun nedenlerinden biri olarak gösterilmektedir.

Özdenören'in hikâyelerde, Türk toplumunun hayatını derinden etkileyen "Batılılaşma" kavramı ve bu kavramın toplumumuzdaki uygulama biçiminin etkisiyle, "geleneksel" olandan 'modern' olana geçiş sürecini yaşayan, ancak bu süreci kendi içinde özümseyemeyerek bir ikilem ve kimlik bunalımı içerisinde olan insanımıza yer verilmiştir.

Yazarın odak noktası insan olan hikâyelerinde; kültürümüzün, değerlerimizin ve geleneklerimizin yozlaşması sonucu yaşanan çözümlenme, önemli bir temadır. Ancak ondan daha önemli olan; hikâye kahramanları tarafından sembolize edilen günümüz insanının yaşadığı bunalım sonucu öz benliği ile girdiği savaştır. Yazar, umudunu koruduğu hikâyelerinde, yarattığı kahramanını, bu savaş sonrası çıktığı arayışta manevî doyuma ulaştırır. Çoğu zaman da umutsuzluğa, intihara, kendine ve topluma yabancılaşmaya yer verdiği hikâyelerinde, modern insanın yenedünya düzeni karşısındaki kimlik bunalımını, kayboluşunu ve kendini bulma çabasını ele alır.

Yazar, ilk hikâyelerinde "değerlerden koparılmış ve özellikle modern kentlerin varoşlarında kısırlanmış, hayata tutunamamış bireyin" hayatından yola çıkmış, sonraki hikâyelerinde ise giderek aileyi ve toplumu da içine alan bir bakış açısıyla "Batılılaşma" ve "modern hayat" kavramlarını sorgulamıştır. Özdenören, gerek öykülerinde, gerekse denemelerinde meselenin anlatmak olduğunu, ilk öykülerinden başlayarak kavramış bir yazardır. O, İslami kimliğiyle tanınan bir öykücü olmasına rağmen öykülerinde hiçbir zaman,

dönemindeki birçok yazarda görüldüğü gibi, inandığı şeyleri okuyucusuna dayatmamış, sadece anlatmıştır. Bunu anlatırken de dili ustaca kullanmış, yer yer de adeta şiir yazmıştır. Öykü sanatının bütün tekniklerini, inceliklerini ve ustalarını çok iyi bilen, bazılarından da etkilenmiş olan yazar, sanatını özgün bir noktaya ulaştırmış, kimseyi taklit etmemiş bir sanatçıdır.

Bu çalışmada Özdenören'in Doğu-Batı tartışmasına daha farklı bir yaklaşım getirerek Batı eksenli kültür politikaların milli ve manevi değerlere zarar vereceği, çözüm olarak milli ruhun egemen olduğu, asırlardan bize ulaşan milli ve dini değerlerin benimsenmesi gerektiği fikrini savunduğu tespit edilmiştir. Böylelikle toplumda yenileşmelerin olması gerektiğini ancak pek çok kültürel değerlerin de bu yenileşmede kullanılmasının gerekli olduğunu vurgulayan Özdenören'in, bu düşüncesiyle sadece gelecekçiliği savunan modernizelerden ve körü körüne eskiyi savunan gelenekçi yazarlardan ayrılmış olduğu sonucuna varılmıştır.

#### KAYNAKÇA

- Akkanat, C. (2002). *Gelenek ve ikinci yeni şiiri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ayvazoğlu, B. (1996). *Geleneğin direnişi*. İstanbul: Ötügen Yayınları.
- Bauman, Z. (2005). *Bireysellemiş toplum*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bulaç, A. (1996). *Tarih, toplum ve gelenek* İstanbul: İz Yayıncılık.
- Deliklitaş, D.(2008). *Rasim Özdenören 'de İnsan*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demir, S. (2011). *Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Gelenek*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Eryarsoy, M. (2009). *Gül yetiştiren adam: Rasim Özdenören*. İstanbul: İlke Yayınları.
- Gamze, Ö. (2010) *Rasim Özdenören'in Hikâyelerinde Moral Değerlerin Çözülüşü*

- ve *Kimlik Bunalımı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kantarcioğlu, S. (1983) *Edebiyat üzerine düşünceler*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Karabulut, M. (2008). *Batılılaşma Açısından Tanzimat Dönemi Türk Romanı*. Yayınlanmamış doktora tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Nasr, S. (2004). *İslâm ve Modern İnsanın Çıkmazı*. Çev., Ali Ünal-Sara Büyükduru. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Özdenören, R. (2012). *Ben ve hayat ve ölüm*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Özdenören, R. (2012). *Çok sesli bir ölüm*. İstanbul, İz Yayıncılık.
- Özdenören, R. (2012). *Çözülme*. İstanbul. İz Yayıncılık.
- Özdenören, R. (2009). *Toz*. İstanbul, İz Yayıncılık.
- Özdenören, R. (2010). *İmkânsız öyküler*. İstanbul. İz Yayıncılık.
- Özdenören, R. (2011). *Hastalar ve ışıklar*. İstanbul, İz Yayıncılık.
- Özdenören, R. (2011). *Hışırta*. İstanbul, İz Yayıncılık.
- Özdenören, R. (2012). *Ansızın yola çıkmak*. İstanbul, İz Yayıncılık.
- Özdenören, R. (2012). *Çarpılmışlar*. İstanbul, İz Yayıncılık.
- Özdenören, R. (2012). *Denize açılan kapı*. İstanbul, İz Yayıncılık.
- Özdenören, R. (2012). *Kuyu*. İstanbul, İz Yayıncılık.
- Özdenören, R. (2012). *Yazı, imge ve gerçeklik*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Özgül, G. (2010). *Rasim Özdenören'in Hikâyelerinde Moral Değerlerin Çözülüşü ve Kimlik Bunalımı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Pekmezci, A. (2015). *Sâmiha Ayverdi'nin Eserlerinde Gelenek*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Say, Ö. (2003). "Toplumsal Çözülme ve Rasim Özdenören Hikâyeciliği (Çözülme ve Çok Sesli Bir Ölüm)", Kaşgar, S: 31: 196-203.

- Tosun, N. (1996). *Türk öykücülüğünde Rasim Özdenören*. İstanbul: İz Yay.
- Tosun, N. (2006). "Özdenören'in Son Dört Öykü Kitabında Tasavvuf Kadın ve Aşk", Kitap Postası, S.13, Nisan.
- Yıldırım, İ. (1195) *Rasim Özdenören'in Hikâyelerinde Şahıslar Kadrosu*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Wagner, P. (1996) *Modernliğin Sosyolojisi*. Çev., Mehmet Küçük. İstanbul: Sarmal Yayınları.

## EXTENDED ABSTRACT

### Introduction

Even though his art is limited to his storytelling which is his best known characteristic by some circles, his essays reflecting his ideas have a significant role in his literary life, too. Even, the number of his books consisting of essays is more than the number of his story books. Gül Yetiştiren Adam The only novel written by him is one of the author's most read and discussed works.

One of the main problems in Özdenören's works is the disintegration of the individual because s/he cannot take a place in the society: 'His characters get lost in society due to separation of their families in the changing world. They disappear in their own melancholy under the influence of the most severe cases of love and being deceived. Their starting points are their efforts to reach God with sophistic quest' (Özgül, 2010: 11).

The concept of tradition differs meaningfully and functionally. Tradition, a Latin word, means delivering and transferring to others. In the dictionary the word tradition is defined as "cultural relics, habits, knowledge, morals and behavior which are kept and transmitted from generations to generations and respected in a society, in a community because they belong to the past; tradition." In another dictionary, it is defined as everything which is result of the cultural accumulation happening in the course of time.

Beşir Ayvazoğlu examining the tradition much and writing lots of works on traditional elements states that tradition is misunderstood in Turkey. According to Ayvazoğlu, the best institutions are the ones having deep-rooted traditions. And tradition is the first requirement for good modernity and changing. But, in our society modernity has been understood in such a way as keeping everything referred as old from our life (Ayvazoğlu, 1996: 55).

“The word of modern comes from modo meaning ‘right now’ in Latin. There are different studies focusing on the concept of modernization especially when we met the novel genre. The introduction of Prof. Dr. Sevim Kantarcioğlu’s “Turkish and World of Novel Modernism” says; “Modernism is a comprehensive concept including humanism in philosophy, liberalism in economics and new romanticism in literature. Modernism is both a contemporary thought and an ideal to which the western intellectuals have desired to reach since the Renaissance. Modernism, then, is a concept transcending being contemporaneity ” (Kantarcioğlu, 2004: 11).

As a result, modernism is a fact all over the world. It causes social change and internal disintegration in the lives of societies. Social change is a multi-layered structure; on one hand it can result in the formation of an increase of technical innovations; on the other hand, it can have consequences such as corruption of self-existence. Turkish society faces the danger of losing its self-existence under Islam for centuries during the process of modernization.

Rasim Özdenören states that the concept of tradition is understood only as material in literary works and some traditional formal properties have been transferred to the modern text. Giving names like ode, gazelle to a work is understood as tradition. But this is a wrong understanding. He states that traditional elements handled as materials remain as materials. If the material itself deprived of resources that form the core of the spirit, isolated, it will not reach the desired result. According to Özdenören, there are ones benefitting from tradition both stylistically and contextually. The latter one, that is, ones employing tradition, is right and virtual. He states that the latter is right: benefitting from tradition is not a “schematic” event. While Picasso used Islamic lines as the material for his paintings, he was loyal to his own painting culture and tradition.

## **Method**

In this study, Rasim Özdenören's 10 stories were examined in terms of the conflict between tradition and modernism. The stories were evaluated in terms of theme, setting, people, plot and words that were used. By being evaluated in this term, the conflict between tradition and modernism was tried to be revealed through evaluating in this respect.

## **Findings**

Based on Rasim Özdenören's 10 stories, in this study, to the center in this work done, in author's eyes, Westernization, modernization, the conflict between

tradition and modernism we have undergone in the last century were tried to be analyzed in the author's eyes.

Rasim Özdenören is a master essayist as well as his art of story-telling at the same time. While the author narrates changing, crisis, unraveling and seeking which our people undergo but do not offer any solution in his stories, he presents solutions to our people in his essays. Özdenören firstly has tried to remove the contradiction in terms and to let the concepts fall into place in his essays. He is a supporter of a civilization and culture belonging to this land. He has struggled to help our people recognize this civilization and culture properly. In his essays which he wrote with Islamic awareness, he has drawn attention to modern world's dilemmas, has warned his readers and has presented solutions.

In his stories, concept of Westernization impressing the life of the Turkish society deeply and our people living through the transition process that from the traditional one to modern under the influence of the employing of that concept in our society, but in a dilemma and identity crisis by not absorbing this process have been handled.

The disintegration resulted from the degeneration of our culture, values and traditions is a significant theme in his stories in which the human being is the author's focus point. But that today's human being symbolized by characters in the stories undergoes a fight with his/her self-pride resulting from the crisis s/he lives through is more important. In his stories in which he keeps his hope alive, the author let his character who is in a search at the end of this fight achieve satisfaction. Mostly, In his stories he handles hopelessness, suicide, alienation to himself/herself and to the society, the author deals with the modern human being's identity crisis, disappearance and struggle for self-discovery against the new world order.

### **Discussion and Conclusion**

To conclude, Rasim Özdenören is an author acquiring a distinguished place in Turkish literature and influencing lots of story tellers with his story and essay writing. The author firstly handled lives of "individuals being estranged and especially being trapped in suburbs of modern cities and could not hold on to the life" but then the author examined the concepts of "westernization" and "the modern life" through a perspective including the family and the society in his stories.